

*Лозо Олена Вячеславівна,
аспірантка кафедри екологічного права
НУ «Юридична академія України
імені Ярослава Мудрого»*

АДАПТАЦІЯ ЕКОЛОГІЧНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ДО ЗАКОНОДАВСТВА ЄС У СФЕРІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЛАНДШАФТІВ

Процес перетворення людиною природи набув таких масштабів, що на сучасному етапі можна констатувати: втрачаються унікальні за своєю самобутністю ландшафти, які сформувалися в рамках конкретних природних умов та географічного положення і на протязі століть увічнювали в матеріальних формах історію й культуру народів, які проживали тут, і самі в свою чергу формували їхній характер, національні традиції і звичаї.

Ландшафт - важлива складова якості життя і добробуту людини, відіграє помітну суспільну роль у культурній, екологічній та соціальній сферах і є ресурсом, який сприяє економічній діяльності та створенню нових робочих місць. Ландшафт можна розглядати як комплексний природний ресурс, збереження якого є життєво необхідним для людства. Він має властивості до забруднення, самоочищення і деградації, отже, потребує оптимізації, охорони, поліпшення, рекультивациі, догляду, а в передбачених випадках, консервації.

Нині оптимізація ландшафтів набула міжнародного значення і є важливою частиною теоретичної й практичної діяльності міжнародних організацій та держав. Наприклад, Рада Європи затвердила у цій сфері Загальноєвропейську стратегію збереження біологічного та ландшафтного різноманіття 1995 р., прийняла Європейську ландшафтну конвенцію 2000 р.

Відповідно до Флорентійської декларації про ландшафт 2012 р. (Підсумкова Декларація міжнародної наради ЮНЕСКО "Міжнародний захист ландшафтів", що відбулася у Флоренції 19-21 вересня 2012 р. з нагоди 40-річчя Конвенції про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини) збереження та удосконалення охорони ландшафтів є важливими для:

- якості повсякденного життя і культурної самобутності та підвищення добробуту народів;
- визнання цінності традиційних знань і практик як основи збалансованих технологічних та інноваційних програм розвитку;
- заохочення поваги до об'єктів, і рішень щодо захисту місцевих співтовариств і народів;
- створення можливостей праці, забезпечення продовольчої безпеки, охорони навколишнього середовища та стійкості громад;
- сприяння сталому соціально-економічному розвитку шляхом розширення просторових і концептуальних меж ландшафту;
- заохочення програм, що залучають до участі всі рівні, спільно із заходами, що базуються на місцевих знаннях;
- збільшення повноважень місцевих громад та організацій у процесах прийняття рішень;
- сприяння повазі прав людини, у тому числі права спільнот, щоб забезпечити їх існування і зберегти їх ресурси, самобутність і вірування;
- адаптивного і спільного реагування на ризик і катастрофи;
- боротьби з опустелюванням, деградацією земель і засухою, збереження біологічного різноманіття та пом'якшення наслідків змін клімату;
- збереження різноманітності, об'єктів матеріальної та нематеріальної спадщини;
- забезпечення спадковості екосистем в наданні послуг населенню;

Безперечним лідером у сфері правової охорони навколишнього середовища як на європейському континенті, так й у світі нині є Європейський Союз. За весь час проведення Співтовариством екологічної політики було прийнято багато природоохоронних актів, серед яких шість екологічних програм, які є безцінним досвідом у сфері боротьби з кризовою екологічною ситуацією й основою для ефективного правового регулювання навколишнього середовища в цілому та ландшафтів як особливого об'єкта, який потребує охорони.

Перша програма 1973 р. є класичним документом у сфері охорони навколишнього середовища періоду звернення європейських держав до проблем екології після Стокгольмської конференції ООН з навколишнього середовища 1972 р. Друга екологічна програма 1978 р. одним із принципів екологічної політики ЄС закріпила підвищення рівня наукового та технологічного знання для покращення якості природного середовища і боротьби із забрудненням. Третя (1983 р.) і Четверта (1987 р.) екологічні програми окреслили посилення правового захисту ландшафтів і розвиток відповідних інструментів.

Фундаментальною за змістом стала П'ята програма дій у сфері навколишнього середовища 1993 р., яка отримала назву «У напрямку сталості». Вона зосередилася на концепції сталого розвитку, що стала офіційною стратегією ООН щодо виходу людства з екологічної кризи після проведення Конференції ООН з навколишнього середовища та розвитку 1992 р. у Ріо-де-Жанейро (РІО-92). Шоста програма дій 2002 р. з'явилася безпосередньо перед Всесвітньою зустріччю на вищому рівні зі сталого розвитку (РІО +10), що пройшла під егідою ООН в Йоханнесбурзі у 2002 р.

Якщо більш детально заглибитися в екологічне законодавство держав-членів ЄС та асоційованих держав у сфері регулювання та охорони ландшафтів, то отримаємо таку статистику: у 7 державах (Бельгія, Італія, Швейцарія, Мальта, Португалія, Словаччина, Македонія) ландшафт як об'єкт статей закріплений Конституцією; у 9 (Франція, Угорщина, Італія, Литва, Мальта, Сан-Марино, Чехія, Швейцарія, Македонія) ландшафт є об'єктом спеціального закону. У ряді держав ландшафт є об'єктом статей інших, більш загальних законів (Андорра, Вірменія, Кіпр, Данія, Фінляндія, Франція, Греція, Угорщина, Італія, Латвія, Литва, Мальта, Нідерланди, Норвегія, Польща, Португалія, Сан-Марино, Швеція, Швейцарія, Македонія, Туреччина). Привертають особливу увагу Італія, Швейцарія, Мальта, Словаччина, Македонія, де ландшафт закріплений і в Конституції, і в спеціальному законі, і як об'єкт статей ряду інших, більш загальних законів.

Наочним прикладом спеціального ландшафтного законодавства можуть слугувати: в Італії – Кодекс ландшафтів та культурної спадщини, у Чехії – Закон про Захист природи та ландшафтів, у Норвегії – Ландшафтна стратегія. У деяких країнах законодавство про ландшафти дійсно є складовою інших законів (охорона природи, планування земель, природоохоронні території тощо), однак, воно було створене до підписання і вступу в силу Європейської ландшафтною конвенції і працює довгі роки (Німеччина, Нідерланди).

Також привертають увагу спеціальні інститути, які займаються питаннями охорони ландшафтів. Наприклад, Швейцарський федеральний інститут досліджень лісу, снігу і ландшафту, Інститут ландшафтною екології при Словацькій академії наук, Норвезький інститут досліджень лісу та ландшафту, Департамент лісу і ландшафтів, географії та геології в Копенгагенському університеті (Данія).

Висвітлення проблеми ландшафтів в сучасному екологічному законодавстві України має лише фрагментарний характер, без належної системи внутрішнього упорядкування норм та приписів, аналіз спеціальних джерел щодо вчення про ландшафти свідчить про недостатнє їх застосування та інтерпретацію у практиці законотворення. І в цьому значна прогалина екологічно-правової науки, яка не приділяла та й недостатньо приділяє нині уваги дослідженню зазначеного феномену, як особливого об'єкта правового регулювання.

Регламентация тих чи інших аспектів регулювання ландшафтів міститься у чинному українському законодавстві, наприклад, в законах України «Про охорону навколишнього природного середовища» 1991 р., «Про природно-заповідний фонд України» 1992 р., «Про охорону культурної спадщини» 2000 р., «Про планування і забудову територій» 2000 р., «Про екологічну мережу України» 2004 р. та ін. Відповідно до рекомендації Всеєвропейської стратегії збереження біологічного та ландшафтного різноманіття Законом України у 2000 р. затверджено «Загальнодержавну програму формування національної

екологічної мережі України на 2000-2015 роки», у 2005 р. ратифіковано Європейську ландшафтну конвенцію.

Але цього недостатньо для комплексного вирішення проблеми правової охорони ландшафтів. В Україні лише започатковується формування нової юридичної моделі регулювання ландшафтів з урахуванням сучасних тенденцій та перспектив правового розвитку з урахуванням національного досвіду та сучасних процесів адаптації екологічного законодавства до правової системи Європейського Союзу щодо використання й охорони навколишнього середовища.

Проаналізувавши досвід ЄС в галузі правового регулювання та охорони ландшафтів, можна зробити висновок, що його запозичення буде мати сприятливий вплив не тільки на зменшення прогалин у питаннях регулювання ландшафтів, але й на екологічну ситуацію в Україні в цілому. Очевидно, що це досить тривалий процес, що вимагає ретельного аналізу і систематизації національного законодавства, розробки стратегій адаптації міжнародних норм та їх подальшого ефективного застосування в українському праві. Але перші кроки в цьому напрямку вже зроблено, і це дає підстави вважати, що подальше успішне розв'язання проблеми правового регулювання та охорони ландшафтів буде мати місце і в Україні.